

أحكام تأسيسي و امضائي در فقه اماميه

حجة الاسلام دكتور محمد مهدي كريمي نيا
حجة الاسلام والمسلمين محمد رضا عظامنش

کریمی نیا، محمدمهدی، ۱۳۴۴ -
احکام تاسیسی و امضایی در فقه امامیه / محمدمهدی کریمی نیا،
محمدرضا عظامنش.
قم: جلوه کمال، ۱۳۹۹.
۱۷۶ ص.؛ ۵/۲۱×۵/۱۴ م.س
۹۷۸-۹۶۴-۲۷۹۴۹۱-۱

سرشناسه:
عنوان و نام پدیدآور:
مشخصات نشر:
مشخصات ظاهری:
شابک:

فیفا
حکم تاسیسی
حکم امضایی
فقه جعفری
Islamic law, Ja'fari*
اصول فقه شیعه

وضعیت فهرست نویسی:
موضوع:
موضوع:
موضوع:
موضوع:
موضوع:

Islamic law, Shiites -- Interpretation and construction *
عظامنش، محمدرضا، ۱۳۶۳ -

BP۱۶۳
۲۹۷/۳۷
۶۲۵۷۹۳۰

شناسه افزوده:
رده بندی کنگره:
رده بندی دیویی:
شماره کتابشناسی ملی:

www.ketab.ir

احکام تاسیسی و امضایی در فقه امامیه
حجة الاسلام دکتر محمدمهدی کریمی نیا / حجة الاسلام والمسلمین محمدرضا عظامنش
قم، جلوه کمال
اول - تابستان ۱۳۹۹
۱۰۰۰ نسخه
۳۵۰۰۰ تومان
۹۷۸-۹۶۴-۲۷۹۴-۹۱-۱
۰۹۲۹۶۰۴۲۲۳ / ۰۹۹۲۹۵۲۲۵۳۲

عنوان:
مؤلف:
ناشر:
چاپ:
شمارگان:
قیمت:
شابک:
فروش الکترونیک:

«تمامی حقوق چاپ و نشر این اثر در انحصار مؤلف است. هرگونه تکثیر اعم از چاپ، کپی، فایل الکترونیکی و... از این اثر بدون مجوز از مؤلف خلاف قانون بوده و پیگرد قانونی دارد.»

فهرست

فصل اوّل: کلیّات و مفاهیم

- مبحث اول: مفاهیم تحقیق ۲۲
- گفتار اوّل: تعریف لغوی و اصطلاحی حکم ۲۳
- بند اوّل: تعریف لغوی حکم ۲۳
- بند دوّم: تعریف اصطلاحی حکم ۲۴
- بند سوّم: ویژگی های حکم ۲۶
- گفتار دوّم: تعریف لغوی و اصطلاحی تأسیس ۲۶
- بند اوّل: تعریف لغوی تأسیس ۲۷
- بند دوّم: تعریف اصطلاحی تأسیس ۲۷
- گفتار سوّم: تعریف لغوی و اصطلاحی امضا ۲۸
- بند اوّل: تعریف لغوی امضا ۲۸
- بند دوّم: تعریف اصطلاحی امضا ۲۹
- گفتار چهارم: تعریف لغوی و اصطلاحی احکام شرعی ۳۰
- مبحث دوّم: کلیّات تحقیق ۳۱
- گفتار اوّل: تاریخچه ۳۲
- گفتار دوّم: اقسام احکام شرعی ۳۶
- بند اوّل: احکام مولوی و ارشادی ۳۷
- بند دوّم: احکام تکلیفی و وضعی ۳۸
- بند سوّم: احکام ظاهری و واقعی ۴۵

- بند چهارم: احکام اولیه و ثانویه و تفاوت بین آنها..... ۴۷
- بند پنجم: حکم حکومتی و تفاوت آن با حکم اولی و ثانوی .. ۴۸
- بند ششم: احکام عبادی و معامله ۴۹
- بند هفتم: احکام ماهوی و شکلی ۵۱
- بند هشتم: احکام تأسیسی و امضائی ۵۱

فصل دوم: دیدگاه‌های فقها در ملاک‌های تشخیص احکام تأسیسی و امضائی

- مبحث اول: دیدگاه مشهور اندیشمندان اصولی ۵۹
- گفتار اول: دیدگاه شیخ انصاری ۶۰
- گفتار دوم: دیدگاه محقق نائینی ۶۲
- گفتار سوم: دیدگاه امام خمینی ۶۶
- گفتار چهارم: دیدگاه آیت الله سید محمود شاهرودی ۷۰
- گفتار پنجم: دیدگاه آیت الله عبدالکریم حائری یزدی ۷۳
- گفتار ششم: دیدگاه شهید سید محمد باقر صدر ۷۴
- بند اول: معطوف بودن امضای شارع مقدس ۷۷
- بند دوم: امضای شارع مقدس ناظر به اقتضای ۷۸
- گفتار هفتم: دیدگاه محقق اصفهانی ۸۲
- گفتار هشتم: دیدگاه آخوند خراسانی ۸۴
- گفتار نهم: دیدگاه صاحب منتقى الأصول ۸۵
- مبحث دوم: دیدگاه‌های غیرمشهور ۸۸
- گفتار اول: دیدگاه مصطفی میرسلیم ۸۹
- گفتار دوم: دیدگاه محمد جواد مغنیه ۹۰
- گفتار سوم: دیدگاه محمد رضا مظفر ۹۰

- گفتار چهارم: دیدگاه محمد امین احمدی ۹۲
- گفتار پنجم: دیدگاه شیخ حرّ عاملی ۹۴

فصل سوّم: نقاط اشتراک و افتراق احکام تأسیسی و امضائی

- مبحث اوّل: نقاط اشتراک احکام تأسیسی و امضائی ۱۰۱
- گفتار اوّل: نظریّه صحت تقسیم حکم شرعی ۱۰۱
- گفتار دوّم: ملاک عقلی و عقلائی تقسیم احکام شرعی ۱۰۴
- گفتار سوّم: تعبد در احکام تأسیسی و تعقل در احکام امضائی ۱۰۷
- گفتار چهارم: ثمره قبول حکم امضائی در استنباط احکام ۱۰۸
- گفتار پنجم: تأسیس در مقابل امضا در کلام فقها و اصولیین ۱۱۵
- بند اوّل: اثبات احکام و ماهیات تأسیسی ۱۱۷
- بند دوّم: احکام شریعت های سابق ۱۱۸
- مبحث دوّم: نقاط افتراق احکام تأسیسی و امضائی ۱۱۹
- گفتار اوّل: عمومیت تشریح و گستردگی احکام ۱۱۹
- بند اوّل: تفاوت های حکم مولوی و ارشادی ۱۲۰
- بند دوّم: اختلاف در مورد بعضی مصادیق حکم وضعی ۱۲۰
- بند سوّم: اختلاف در جعل چیستی مخترعه شرعیّه ۱۲۱
- گفتار دوّم: نظریّه عدم وجود حکم امضائی ۱۲۲
- بند اوّل: نظریّه جعل حکم مطابق بودن حکم امضائی ۱۲۴
- بند دوّم: اخباری بودن حکم مُمائِل ۱۲۴
- بند سوّم: حکم تبلیغی ۱۲۵
- بند چهارم: جعل حکم مُمائِل با بنای عقلا ۱۲۵
- بند پنجم: لزوم یا عدم لزوم تعلق امضای شارع مقدّس ۱۲۷

- گفتار سوم: اختلاف نظر در تأسیسی یا امضائی بودن احکام ... ۱۳۴
- گفتار چهارم: مسائل مُستَحَدَثَه ۱۳۹
- بند اول: احکام امضائی و عرفی شدن احکام ۱۴۲
- بند دوم: موارد استعمال لفظ امضا ۱۴۹
- گفتار پنجم: تأسیس و امضا کردن بین مولایی و ارشادی بودن ۱۵۱
- بند اول: تأسیس در مقابل تأکید ۱۵۲
- بند دوم: مصادیق و تطبیقات برای اصل تأسیس ۱۵۴
- بند سوم: تکرار عمل، تأسیس است یا تأکید ۱۵۸

جمع بندی و نتیجه گیری

- الف. نتیجه گیری ۱۶۷
- ب: پیشنهادات ۱۶۷
- ۱- پیشنهادات اجرایی ۱۶۷
- ۲- پیشنهادات پژوهشی ۱۶۸
- ج: مشکلات و محدودیت های تحقیق ۱۶۹

فهرست منابع

- ب: کتب عربی ۱۷۰
- ب: کتب فارسی ۱۷۵
- ج: مقالات ۱۷۷
- د: سایت ها ۱۷۹

www.ketab.ir

در نظام حقوقی و فقهی اسلام، احکام شرعی به دو دسته، حکم تأسیسی و حکم امضائی تقسیم شده‌اند. گرچه این تقسیم بندی، سابقه طولانی در بین کلام فقها ندارد و اصطلاح حکم تأسیسی و امضائی از زمان شیخ مرتضی انصاری رواج پیدا کرده است، ولی در کلام فقها و اصولیین به کرات مشاهده می‌شود.

بر اساس این تقسیم بندی، سنت‌ها و مقرراتی که پیش از اسلام وجود داشته و شارع مقدس اسلام نیز آنها را پذیرفته احکام امضائی و احکامی که پیش از اسلام وجود نداشته و شارع مقدس برای نخستین بار آنها را وضع کرده، حکم تأسیسی نامیده می‌شوند. در باره احکام تأسیسی و امضائی، در مواردی اتفاق و در مواردی اختلاف نظر وجود دارد که ضرورت بحث و بررسی در این موضوع را دو چندان می‌کند و مهم ترین دغدغه نگارنده بر تدوین این نوشتار می‌باشد.